

НАПРЯМ 11. МИСТЕЦТВО В УМОВАХ ВІЙНИ: ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ВИКЛИКИ В УКРАЇНІ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-570-2-75>

Більдер Н. Т.,

*старший викладач кафедри методології крос-культурних практик
Харківської державної академії дизайну і мистецтв
м. Харків, Україна*

АРТ ОСВІТА – НАВИЧКИ СТРУКТУРУВАННЯ ЧАСУ ТА ПРОЄКТУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО

У закладах арт освіти України на сьогодні навчаються студенти, які, показав свою непохитну віру у перемогу, обрали шлях професійної самореалізації на ринку креативних індустрій. Умовно людей, які народилися до 2012 року, відносять до «покоління Z (так званих «зумерів», Gen Z). За поновленою класифікацією Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я (ВООЗ) людей віком від 18 до 45 років віднесено до групи «молодь». Отже, студенти закладів арт освіти України можна віднести до групи «молодь покоління Z», які опановують вищу художню освіту в екстремальних умовах війни, що обумовлює актуальність виявлення чинників, які сприятимуть формуванню навчального середовища, що підтримує, з урахуванням психологічних особливостей художньо обдарованих особистостей.

Мета роботи – окреслити коло питань щодо задовільнення базової потреби у структуруванні реальності та часу при організації навчального процесу для українських студентів «покоління Z» у закладах арт освіти в умовах війни, оскільки хаос і невизначеність, спричинені бойовими діями, прямо суперечать цій потребі. Для майбутніх фахівців галузі креативних індустрій, чия робота значною мірою залежить від ментальної стабільності, це питання постає особливо гостро.

На сьогодні питання, чи є «покоління Z» (надалі – Gen Z) глобальним феноменом, чи лише моделлю, що описує західну цивілізацію, є предметом активних академічних дискусій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що на сьогодні в арт освіті України освіті недостатньо уваги приділяється урахуванню загального (чисельних досліджень психологічних особливостей узагальнених «зумерів») і особливостей студентства України (навчання в умовах війни). Переважна більшість публікацій з розглядом психологічних проблем цієї групи молоді датована до 2022 року –

початку повномасштабного вторгнення і не торкається питань мистецької освіти.

Використання при вивченні особливостей студентства соціологічної концепції «покоління», запропонованої американськими дослідниками Нейлом Хоувом (Neil Howe) та Вільямом Штраусом (William Strauss) [5] не означає спрощення, не означає, що кожна людина повністю відповідає «портрету покоління», а дає практичну перевагу як ефективний орієнтир для організації навчання. Отже, у контексті реалій сьогодення України означаємо, що покоління Z слід розглядати як глобальний феномен, сформований технологіями, але модифікований національною особливостями з урахуванням реалій дорослішання молоді в умовах війни.

Низку проблем, що потребують розв'язання, серед яких – проблема розуміння відмінностей їх соціальної позиції, способу мислення, цінностей, запитів як таких, що змінюють в реальному часі все наше життя і формують образ найближчого майбутнього у своїх розвідках «зумерів» виділила Світлана Топалова [1].

Молодь покоління Z зростала під час подій, що стали поворотними: пандемія, повномасштабне вторгнення, штучний інтелект. Узагальнені особливості Gen Z: з початком війни вони, як і всі громадяни України, опинились у ситуації прагматичної невизначеності. Ця ситуація провокує прояви вивченої безпорадності, яку, на думку Мартіна Селігмана, формує в першу чергу середовище, що травмує – в життєвих ситуаціях, які супроводжуються тривалим, нав'язливим, повторюваним травматичним досвідом, коли не підкріплено зв'язок «моя дія – зрозумілий результат», людина перестає намагатися контролювати ситуацію, що в кінцевому підсумку руйнує її [4].

Ситуація прагматичної невизначеності актуалізує потребу у структуруванні реальності (концепція, що розвивалася, зокрема, Еріком Берном у контексті «голоду на структуру») – прагнення людини до організації зовнішнього та внутрішнього світу, щоб зробити його зрозумілим, безпечним і керованим [3].

Брак сенсорного досвіду «зумерів», з народження занурених у цифровий світ (технологіями вони опановують інтуїтивно) обумовлює втрату межі між реальним і віртуальним світом і сприяє формуванню кліпової свідомості зі всіма її умовними «перевагами та недоліками» – кліпове мислення в умовах війни стає не лише проблемою, а й адаптивним механізмом, актуалізація якого у ході опанування професійною арт освітою може перетворити його на інструмент швидкої творчої реакції та візуального структурування травматичної реальності.

З метою оптимізації навчального процесу з урахуванням психологічних особливостей художньо обдарованих особистостей в складних умовах (Харків – у зоні бойових ді...) згідно з планом, Робоча група із забезпечення якості освітньої діяльності Харківської державної

академії дизайну і мистецтв щорічно проводить моніторинг якості знань і on-line опитування здобувачів вищої освіти, що дає змогу виявити очікування та потреби студентів покоління Z, виявити приховані проблеми та окреслити шляхи їх розв'язання. Суб'єкти опитування – здобувачі першого, другого ті третього рівня вищій арт освіти. Детальну характеристику вибірок представлено у звітах Робочої групи з забезпечення якості освітньої діяльності [2].

Узагальнення проблем, означених студентами, які брали участь в опитуванні показує, що в умовах війни загострюється потреба у структуруванні буття через руйнування соціальних структур (зміна місця проживання, перехід на навчання за дистанційною та змішаною формами), неможливість жити очікуваним «студентським життям», часова дезорієнтація (відсутність чітких «мирних» циклів навчання-дозвілля-творчість, життя «від сирени до сирени»), нездатність планувати довгострокові творчі проєкти; непередбачуваність і хаос (війна є антиподом порядку).

У «рейтингу труднощів» сприйняття здобувачами своєї участі в освітньому процесі на перших позиціях – самокритичне визнання низького рівня мотивації досягнень, низький рівень навичок цілепокладання, труднощі у структуруванні часу, небажання приймати відповідальність за результати свого навчання [2].

Для здобувачів артосвіти потреба у структуруванні має додаткові виміри, пов'язані з природою їхньої діяльності: потреба у тривалих, неперервних сесіях для втілення задуму, у планових переглядах, критиці, живій комунікації з викладачем і одногрупниками, у розумінні ролі мистецтва та своєї роботи в сучасному світі, планування кар'єри (екзистенційна криза, сумніви щодо доцільності мистецтва під час війни, неможливість планувати виставки чи довгострокові проєкти).

На виявленій опитуванням запит студентів у навчальні плани підготовки фахівців внесена дисципліна вільного вибору Психологія кар'єрного зростання та професійної самореалізації, спрямована на вивчення новітніх тенденцій щодо підготовки студентів до самостійного пошуку роботи в умовах сучасного артринку, адаптації до ринку праці та формування компетенцій, необхідних для працевлаштування та побудови кар'єри: аналіз потенційних можливостей особистості з метою складення програми професійної самореалізації, можливостей і загроз професійного середовища; постановка кар'єрних цілей і керування часом. При викладанні дисципліни основний наголос – на відпрацювання навичок проєктного мислення, цілеутворення. Діагностування (вхідне – початок, вихідне – кінець семестру) рівня сформованості навичок показало позитивну динаміку.

Покоління Z зіткнулося з травматичним досвідом, що загострило їхні потреби у безпеці, структурованості та сенсі. Успішна артосвіта для Gen Z під час війни – це освіта швидка, чутлива, візуальна

та соціально значуща. Вона має надавати структуру в умовах хаосу, використовуючи цифрові інструменти як основний засіб творчості та спілкування.

Формування навичок проєктного мислення дає змогу розширити горизонт планування і відчуття задоволення від досягнень. Організація навчального процесу в Академії – створення «Острівців стабільності», підтримка фіксованого розкладу (хоча б для онлайн-занять), ритуалізація початку творчого процесу надає студентам відчуття передбачуваності, задовольняє потребу у структуруванні реальності (часу). Дані, отримані при опитуванні студентів показали необхідність проведення подальших розвідок з метою формування програм психологічної допомоги з урахуванням психологічних особливостей, притаманним представникам Gen Z і специфіці навчання у закладі артосвіти.

Список використаних джерел:

1. Топалова С., Топалова В. Покоління «зетів»: соціально-психологічні особливості та їх врахування в управлінні освітнім процесом і трудовою діяльністю. *Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку*. 2024. № 2(13). С. 145–154. DOI: <https://doi.org/10.26565/2786-4995-2024-2-13>
2. Результати моніторингу якості освіти та щорічне оцінювання здобувачів. URL: <https://www.ksada.org/publiczna-informacziya/zabezpechennya-yakosti-osvity/>
3. Berne E. *Games People Play: The Basic Handbook of Transactional Analysis* /Eric Berne. New York : Ballantine Books, 1996. 216 p.
4. Seligman Martin. *Learned Optimism: How to Change Your Mind and Your Life* URL: https://www.goodreads.com/book/show/26123.Learned_Optimism
5. Strauss, W., Howe, N. (1997. 400 p.). *The Fourth Turning: An American Prophecy – What the Cycles of History Tell Us About America's Next Rendezvous with Destiny*. N.Y. : Broadway Books.